

М. О. ШВЕДОВА

Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна
Електронна пошта: corpus.textiv@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-0759-1689>

**ЛЕКСИЧНА ВАРІАНТНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ
1920–1940-Х РОКІВ І ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЛЕКСИЧНОЇ
НОРМИ
(корпусне дослідження)**

У статті представлено порівняльне корпусне дослідження лексики українських газет міжвоєнного періоду і перших повоєнних років, яке має показати формування нової публіцистичної норми в 1940-ві роки. Розглянуто цю нову норму з урахуванням впливу на неї східноукраїнського й західноукраїнського варіантів української літературної мови, а також російської мови. Укладено три корпуси газетних текстів, які представляють різні варіанти літературної норми: 1) радянські газетні тексти 1919–1933 років, до кінця «українізації», 2) західноукраїнські до- і міжрадянські газетні тексти 1937–1943 років, 3) західноукраїнські радянські газетні тексти 1939–1946 років. За цими корпусами побудовано частотні словники, на порівнянні яких ґрунтуються висновки дослідження. На основі трьох частотних словників укладено таблицю змін у межах синонімічних рядів, зокрема на рівні частотності, для 117 рядів.

Дослідження показало, що нова лексична норма, яка сформувалася в радянській публіцистиці в 1940-ві роки, має східноукраїнську основу. Регіональна західноукраїнська лексика, яку ми зафіксували в до- і міжрадянських західноукраїнських газетах, майже не вплинула на нову лексичну норму, зокрема і західноукраїнська лексика, схожа на російську (*упадок, оба* тощо). Цей факт свідчить про те, що наближення української норми до російської відбувалося саме за посередництвом східного варіанта української мови. Зафіксовано зміни в межах синонімічних рядів (частіше в бік їхнього звуження), зміну частотності синонімів — здебільшого в бік зближення з російською мовою, хоч є випадки, що суперечать цій тенденції. Українська мова, засвідчена в радянських газетних текстах 1940-х років, у цілому зберігає свою лексичну основу, русифікаторський вплив має поверховий і в багатьох випадках нетривалий характер. Зіставлення лексики післявоєнних радянських газет із сучасною нормою засвідчує, що багато русизмів 1930–40-х років не закріпилося в мові.

Ключові слова: лексика, синоніми, літературна норма, варіантність, корпус.

Різноманіття лексичних варіантів в українській пресі 1920–40-х років було зумовлено різними соціолінгвістичними причинами. Українська мова в цей час переживала період активного формування нової літературної норми.

SOURCES (DICTIONARIES AND CORPORA)

- GRAC General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. Electronic resource: M. Shvedova, R. von Waldenfels, S. Yarygin, A. Rysin, V. Starko, M. Woźniak, M. Kruk et al. (2017–2020): Kyiv; Lviv; Jena. URL: uacorporus.org (last accessed: 11.12.2020).
- Leksykon Ivivskyi Leksykon Ivivskyi: povazhno i na zhart. (2015). N. Khobzei, K. Simovych, T. Yastremska, H. Dydyk-Meush (Eds.). Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakivycha NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
- RUS Rosiisko-ukrainskyi slovnyk. (1937). Kyiv: Vyd-vo AN URSS. [In Ukrainian].
- R2U Rosiisko-ukrainski slovnyky. (2007–2020). A. Rysin, V. Starko, Yu. Marchenko, O. Telemko et al. (Eds.) URL: <https://r2u.org.ua> (last accessed: 14.12.2020). [In Ukrainian].
- SUM-11 Slovnyk ukrainskoi movy: in 11 vols. (1970–1980). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- VESUM Velykyi elektronnyi slovnyk ukrainskoi movy. (2014–2020). Rysin A., Starko V. et al. (Eds.). URL: <https://r2u.org.ua/vesum/> (last accessed: 11.12.2020). [In Ukrainian].

M. O. SHVEDOVA

Kyiv National Linguistic University

Kyiv, Ukraine

E-mail: corpus.textiv@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-0759-1689>

LEXICAL VARIATION IN THE LANGUAGE OF THE UKRAINIAN PRESS OF THE 1920S–1940S AND THE DEVELOPMENT OF A NEW LEXICAL NORM (a corpus-based research)

The paper presents a comparative corpus-based research of the vocabulary in the Ukrainian newspapers of the interwar period and the first Post–World War II years. The research aims to show the ways in which a new lexical norm for journalism was formed in 1940s. The paper envisages this new norm with regard to the influence of the Western and the Eastern Ukrainian language standards and of the Russian influence as well. Three corpora of newspaper texts have been built that represent different variants of Standard Ukrainian: 1) the Soviet newspaper texts of 1919–1933 up to the end of the Ukrainization; 2) the Western Ukrainian pre-Soviet and “inter-Soviet” newspaper texts of 1937–1943; 3) the Western Ukrainian Soviet newspaper texts of 1939–1946. For each of these, frequency lists were built. Our conclusions are based on comparing these lists. We have built a table showing changes (including frequency changes) within 120 semantic fields of synonyms.

Our research showed that the new lexical norm that was formed in the Soviet journalism of 1940s had an Eastern Ukrainian basis. The regional Western vocabulary attested in the pre-Soviet and “inter-Soviet” Western Ukrainian newspapers had almost no trace in the new lexical norm. Neither did the Western lexical units that remind the Russian ones (*upadok* ‘decline’, *oba* ‘both’ etc.), a fact showing that the growth of the Russian influence was implemented only with the support of the Eastern variant. Several changes are attested within the synonymous fields (more often they shrink) and changes in the frequency of different synonyms, more often favouring the cognates of Russian words, although some cases go against this tendency. The Ukrainian language as attested in the Soviet newspaper texts of the 1940s keeps the bulk of its lexical basis; the Russification trend is superficial and in many cases rather brief. As it is shown by comparing the vocabulary of these texts with the modern norm, many Russian borrowings of the 1930s and 1940s did not find their way into the standard language.

Key words: vocabulary, synonyms, standard language, variation, corpus.

Дата надходження до редакції – 18.12.2020

Дата затвердження редакцією – 18.01.2021